
Jusuf Ramić

ŽIVOT I DJELO PROF. DR. AHMEDA SMAJLOVIĆA (1938. – 1988.)

Rezime

Ahmed Smajlović je rođen 1938. g. u Tokoljacima, Srebrenica. Doktorirao je na Univerzitetu "Al-Azhar" u Kairu. Bio je predsjednik Mešihata Islamske zajednice za BiH, Hrvatsku i Sloveniju i profesor na Islamskom teološkom fakultetu u Sarajevu. Bio je urednik mnogih naših listova i časopisa, prevodilac brojnih članaka, rasprava i djela iz oblasti arapskoga jezika i arapske književnosti, tefsira i tefsirskih znanosti, te islamistike i arabistike uopće.

Nagrađivan je i osuđivan. Posljednja optužba najteže mu je pala. U toj optužbi i osudi učestvovalo je i Vrhovno islamsko starješinstvo, odnosno Islamska zajednica kao transmisija društvene zajednice. Umro je 1988., a posthumno je rehabilitiran 1990. godine.

PROFESOR DR. AHMED SMAJLOVIĆ je rođen 17. juna 1938. g. u Tokoljacima kod Srebrenice. Osnovnu školu je završio u svom rodnom kraju, a srednju, Gazi Husrev-begovu medresu, u Sarajevu 1958. godine.

Poslije odsluženja vojnog roka, godine 1962., u prvoj poslijeratnoj generaciji studenata Islamske zajednice, odlazi na studije u Egipat, gdje je na

“Al-Azharu”, nakon završenog kursa arapskog jezika, upisao Fakultet arapskog jezika i književnosti. Na tom fakultetu je diplomirao 1968. g., magistrirao 1970. (*Život i djelo Muhammeda Abduhua*) i doktorirao 1974. g. (*Filozofija orijentalizma i njen uticaj u modernoj arapskoj književnosti*).

U januaru 1975. g. stupa u službu Islamske zajednice, prvo kao šef kabineta reisul-uleme, zatim kao predsjednik Starješinstva Islamske zajednice BiH, Hrvatske i Slovenije u Sarajevu.

Kada je 1977. g. otvoren Islamski teološki fakultet u Sarajevu, izabran je odlukom Matične komisije (Hamdija Čemerlić, Mehmed Begović i Hamid Hadžibegić) za vanrednog profesora na predmetima akaid i islamska filozofija, koje je predavao uporedo sa obavljanjem dužnosti predsjednika Starješinstva.

Islamska zajednica – poligon za državni represivni sistem

Od 1983. g., od vremena kada se sudilo muslimanskim intelektualcima, među kojima su bila i tri službenika Islamske zajednice, počela je hajka na Ahmeda Smajlovića. Tadašnja izjava reisul-uleme na sastanku sa predsjednikom Komisije za odnose sa vjerskim zajednicama da on nije došao na sastanak da brani optužene i dostojanstveno držanje Ahmeda Smajlovića, koji je branio samostalnost Islamske zajednice i odbio sve optužbe da u islamskoj štampi ima neodgovornih pisanja i izjava, jasno ukazuju ko je u ovom slučaju bio naredna žrtva.¹

Dvije godine kasnije (1985.) pokrenut je postupak za smjenu Ahmeda Smajlovića sa položaja predsjednika Starješinstva Islamske zajednice. To je bio očigledan montirani proces. Komisija koju je formiralo Vrhovno islamsko starješinstvo (predsjednik Komisije Abdurahman Hukić) pokrenula je niz pitanja, a između ostalog i pitanje garancija Starješinstva Islamske zajednice – Odboru Islamske zajednice Zagreb za dobijanje kredita za izgradnju džamije u Zagrebu, davši pogrešnu sliku o radu Starješinstva i njenog predsjednika. Ono što je bitno kod spomenutih garancija jeste da su one bile fiktivne prirode jer nijedna nije bila potvrđena od poslovne banke kod koje je Starješinstvo držalo svoja sredstva. Da je to tako, potvrđuje i dopis Odbora Islamske zajednice Zagreb od 14. 03. 1985. upućen Starješinstvu Islamske zajednice u Sarajevu.

¹ Š. Filandra, *Bošnjačka politika u XX vijeku*, str. 337.

Slično ovome Komisija je pokrenula i druga pitanja koja nemaju nikakve osnove u optužbi predsjednika Starješinstva kao što je pitanje štampanja doktorskih disertacija Jusufa Ramića i Ahmeda Smajlovića u Kairu. Sredstva jesu išla preko Starješinstva, ali Starješinstvo nije bilo opterećeno tim troškovima. Troškove oko štampanja ovih disertacija snosila je Rabita iz Mekke.

Neka pitanja koja je pokrenula Komisija uvjerljivo pokazuju da se ovdje radilo o montiranom procesu, kao što je, recimo, konstatacija Komisije da je knjigovodstvo vođeno nemarno, bez uvida u knjigovodstveno poslovanje Starješinstva ili, npr., manjak suhog mesa u ekonomatu Medrese, te devizno poslovanje Starješinstva i konstatacija Komisije da nije mogla dobiti podatke o ovom poslovanju.²

Poslije smjene sa položaja predsjednika Starješinstva, Ahmed Smajlović je prešao na Islamski teološki fakultet. Ubrzo je izabran za redovnog profesora na ovom fakultetu. Na toj dužnosti ostaje sve do smrti 11. augusta 1988. g. Pokopan je na gradskom groblju Bare.

Tarih na nišanu Ahmeda Smajlovića na arapskom jeziku napisao je hafiz Kamil Silajdžić:

بسم الله الرحمن الرحيم
كل من عليها فان
و يبقى الفرد الصمد
و المرحوم الدكتور إسماعيلوفيتش الحاج أحمد
رئيس المشيخة الإسلامية في بوسنة و هرسك
و لما بلغ أشده ارتحل إلى الأبد
المدرس في الجامعة الإسلامية
و المؤلف و الواعظ و كثير ما وعد
و حسن الثواب عند ربه لا ينفد
تاريخه في الدعاء إلى ربه بالأبجد
أدخل الجنة يا لطيف عبدك أحمد
١٤٠٨ هـ

² Ahmed Smajlović, *Osvrt na izveštaj Komisije VIS-a*, str. 38 – 39.

Prijevod tariha na bosanski jezik:

*U ime Allaha, sveopćeg Dobročinitelja, Milostivog
Sve što je na Zemlji prolazno je,
ostaje samo Gospodar Jedan.
Merhum dr. hadži Ahmed Smajlović,
predsjednik Starješinstva Islamske zajednice BiH,
tek što se snagom opasa, preseli u vječnost.
Muderris na Islamskom teološkom fakultetu,
pisac i vaiz, mnogo je obećavao.
A nagrada kod Allaha je neizmjerena i najljepša.
Njegov tarih sadržan je u dovi upućenoj Allahu ebdžedom
Uvedi u Džennet, Milostivi Allahu, Svoga roba Ahmeda
1408 / 1988. god.*

Povodom njegove smrti, 116. broj *Islamske misli* (august 1988.) i 4. broj *Zbornika radova* Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu posvećeni su dr. Ahmedu Smajloviću. Rehabilitiran je posthumno 1990. godine. Vrhovni sabor Islamske zajednice na sjednici 06. 10. 1990. god. donio je odluku o potpunoj rehabilitaciji prof. dr. Ahmeda Smajlovića.

Otvorenost i samokritičnost Islamske zajednice

Vrhovni sabor Islamske zajednice u Jugoslaviji potpuno je odbacio sve sankcije koje je Vrhovno islamsko starješinstvo, rukovođeno pritiscima jednogumne politike, provelo protiv dr. Ahmeda Smajlovića 1985. godine.

Odbacujući sve sankcije, koje je, nažalost, provodila Islamska zajednica igrajući društvenu transmisiju, danas ističemo da je dr. Ahmed Smajlović bio istaknuti član Islamske zajednice koji je u relativno kratkom životnom vijeku učinio mnogo za njen napredak, a istovremeno i napredak društva u kome je živio. Nastojao je da Islamsku zajednicu učini modernom zajednicom, povezanom sa islamskim svijetom i modernim saznanjima, uživajući nepodijeljene simpatije kako njenog članstva tako i drugih koji su cijenili takav rad i takav doprinos prof. dr. Ahmeda Smajlovića. Iako je na početku svoga rada dobio društveno priznanje, kasnije je od tog istog društva, bez bjelodanih razloga,

skinut sa položaja predsjednika Starješinstva Islamske zajednice. Nažalost, u toj nečasnoj raboti Vrhovno islamsko starješinstvo je poslužilo kao egzekutor.³

Rad na islamskom teološkom fakultetu

Njegovo ime usko je vezano i za nastanak i razvoj Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu. Jedan je od osnivača i prvi dekan ovog fakulteta. Bio je najaktivniji i najopterećeniji profesor Fakulteta. Uvidom u dokumentaciju Fakulteta, vidi se da je na ovom fakultetu do 1. jula 1988. godine diplomiralo 55 studenata, a pred Ahmedom Smajlovićem skoro polovina naših diplomiranih teologa. Ako tome dodamo da je dr. Ahmed Smajlović 19 puta imenovan za člana ispitne komisije za polaganje diplomskih ispita, ispada da je pred njim diplomski ispit polagalo 40 studenata, što u procentima iznosi više od 72 %. Na Fakultetu je predavao akaid i islamsku filozofiju. Na časovima je govorio o odnosu akaida i drugih naučnih disciplina, o zadacima, definiciji, nastanku i historijskom razvoju akaida. Period Hulefai rašidina, Omajada, Abasida i njihovih predstavnika iz oblasti akaida: Ebu Hanifa, Šafija, Malik, Ahmed ibn Hanbel, Ibn Kullab, Bakillani, Džuvejni, Gazali, Ibn Rušd, Eš'ari, Maturidi, Tahavi i drugi predstavnici bili su predmetom njegovih predavanja.⁴

Kao član mnogih međunarodnih institucija u Evropi i islamskim zemljama učestvovao je na brojnim konferencijama, simpozijima i stručnim savjetovanjima na kojima su njegovi referati i diskusije bili veoma zapaženi.

Pokretač je *Islamske misli*, časopisa za islamsku znanost i praksu. Svojevremeno, kao glavni i odgovorni urednik listova *Preporod* i *Islamska misao* uticao je na kvalitet tih listova, a i sam je surađivao u njima, čime je doprinio obogaćivanju islamske misli na ovim prostorima.

Islamska misao je u vremenu svoga kontinuiranog izlaženja uspjela da bude na visini zadatka. Ovaj časopis je opravdao svoje postojanje i zadovoljio svojim kvalitetom. Kroz *Islamsku misao* stekli smo nova saznanja i upoznali veći broj islamskih mislilaca. Nažalost, *Islamska misao* poslije agresije na BiH više ne izlazi.

Ahmed Smajlović je pisao na našem i arapskom jeziku i prevodio sa našeg na arapski jezik i obratno. Svoje radove je potpisivao punim imenom i

³ Glasnik VIS-a, 5/1990; str. 109.

⁴ A. Smajlović, *Skripta iz akaida*.

prezimenom. Pisao je u našim listovima: *Preporod*, *Islamska misao*, *Takvim* i *Glasnik VIS*-a.

Za svoga kratkog vijeka Ahmed Smajlović je objavio preko 250 radova, originalnih i prevedenih, na različite islamske teme, više prijevoda brošura i knjiga na bosanskom i arapskom jeziku.⁵

Ukupno naučno i kulturno stvaralaštvo Ahmeda Smajlovića

Ukupno naučno i kulturno stvaralaštvo Ahmeda Smajlovića ogleda se u islamistici i arabistici, arapskoj književnosti i leksikografiji, te u prevodilačkoj djelatnosti.

1. Islamistika i arabistika

Nema nijednog svršenika "Al-Azhar" a da iza sebe nije ostavio bar nekoliko radova iz oblasti islamistike. Na ovom polju oživljena su mnoga klasična djela i njihovi autori. Prvo djelo sa kojim smo se upoznali zahvaljujući Ahmedu Smajloviću jesu *Meqalati Al-Aš'arija*. Meqalati predstavljaju prvi ozbiljni povijesni iskorak na polju istraživanja islamske ideologije. Djelo potanko raspravlja o učenjima pojedinih sekti. Sastoji se iz nekoliko dijelova koji se u naučnim krugovima smatraju fundamentalnim komparativnim istraživanjima islamskoga vjerovanja i vjerovanja drugih.

Drugo djelo koje je Ahmed Smajlović preveo i uvodne napomene napisao jeste Tahavijev *Akaid*. Prijevod je integralno objavljen u *Islamskoj misli* (Sarajevo, 1986.), a u fragmentima u *Al-Hidaji* (Visoko, 1994.), dok je uvodne zabilješke o Tahaviju dao autor u istom broju *Islamske misli*. Djelo je, najzad, i dio našeg kulturnog naslijeđa. Izučavano je, prepisivano, predavano, komentarisano i na našim prostorima. Našim muslimanima još ranije djelo je svojim komentarom približio i pojasnio Hasan Kafi Pruščak.⁶

⁵ Ismet Bušatlić, *Bibliografija objavljenih radova Ahmeda Smajlovića*, *Islamska misao*, X, 116, 1988.

⁶ Hazim Šabanović, *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Sarajevo, 1973. str. 185.

2. Arapska književnost i leksikografija

Filozofija orijentalizma i njen uticaj u savremenoj arapskoj književnosti je prvo djelo iz ove oblasti, zapravo to je Smajlovićeva doktorska disertacija odbranjena na "Al-Azharu" 1974. god., a štampana na arapskom jeziku u Kairu 1980. i 1997. god. Djelo kod nas još nije prevedeno. Vjerujemo da će uskoro ugledati svjetlost dana i na našem jeziku, jer ono, prema Ismetu Kasumoviću, predstavlja koristan doprinos rasvjetljavanju kompleksnog odnosa orijentalistike i arapsko-islamske kulture, odnosa koji u krajnjoj konsekvenci obogaćuju i jedan i drugi pol.

Na polju leksikografije Ahmed Smajlović je u radu *Od Halila ibn Ahmeda do dr. Teufika Muftića (Preporod 1975.)* dao pregled arapske leksikografije, najvažnijih arapskih leksikografskih škola i njenih najznačajnijih predstavnika, počevši od Halila ibn Ahmeda i njegovog leksikona *Kitab al-ayn*, u kome je slijedio fonetski raspored glasova koji je počeo sa laringalom *ayn* – odatle i naziv *Kitab al-ayn*, a završio sa labijalima. Riječi su svrstane prema njihovom suglasničkom korijenu, a ne prema njihovom obliku, što je i do danas ostao važeći postupak.⁷

Ovaj fonetski raspored slijedili su mnogi poslije Halila ibn Ahmeda: Al-Azheri (*Tehzib al-luga*), Al-Zubejdi (*Muhtesar al-ayn*), Ibn Sida (*Al-Muhkem*) koji nije u cijelosti sačuvan nego u fragmentima kod Ibn Manzura (*Lisan al-arab*).

Dalji princip raspoređivanja riječi u rječnicima bio je po značenju riječi. To je druga leksikografska škola na čijem čelu je bio Ibn Sida sa svojim velikim enciklopedijskim rječnikom *Al-Muhassas* koji je rađen na semantičkoj osnovi sistematiziranih grupa riječi.

Ovaj semantički raspored riječi u rječnicima slijedili su mnogi poslije Ibn Side kao što je Ibn al-Adždabi i drugi leksikografi. Nakon toga Ahmed Smajlović se osvrće i na pokušaje izrade modernog arapskog rječnika i u tom kontekstu govori o pokušajima Akademije arapskog jezika u Kairu koja je radila na rječniku Kur'ana još od 1953. godine i rječniku *Al-Mu'džam al-vasit*, koji je privela kraju 1961. godine.

Rječnik se odlikuje time što je ustrojen po sistemu običnog arapskog alfabetskog reda i što sadrži značajan broj stručnih izraza iz nauke, kulture i

⁷ Nerkez Smailagić, *Leksikon islama*, str. 358.

umjetnosti, te upotrebom u velikom broju pojedinih riječi iz Kur'ana, Hadisa i poezije. Ovom rječniku se u znatnoj mjeri približava i rječnik Teufika Muftića koji se pojavio 1973. god. u svom prvom izdanju.

3. Prevodilačka djelatnost

Na području prevodilačke djelatnosti treba spomenuti djela iz književnosti koja je Ahmed Smajlović preveo. Tu prije svega mislimo na roman Meše Selimovića *Derviš i smrt* koji je u prvom izdanju objavljen u Kairu, a u drugom u Libiji, zatim na čuvenu baladu *Hasanaginica* objavljenju kod nas u *Zborniku o Hasanaginici* koji je priredio Alija Isaković, zatim u *Takvimu* i djelu Jusufa Ramića *Bošnjaci na Univerzitetu Al-Azhar* (Sarajevo, 2002.).

Hasanaginica je od vremena Alberta Fortisa pa do danas prevedena na skoro sve svjetske jezike, a zahvaljujući Ahmedu Smajloviću i na arapski jezik. O ovoj baladi pisali su svjetski umovi, velikani misli i pera, književnici i teoretičari, historičari i lingvisti, svi oni koji nisu mogli ostati ravnodušni pred snagom i ljepotom ove balade.

Drugo važno djelo, koje je prevedeno s arapskog na naš jezik, jeste *Uticaoj Arapa i islama na evropsku renesansu*. Djelo je objavljeno u Sarajevu 1987. i 1999. godine. Ono predstavlja novi doprinos naučnim istraživanjima koja su ostvarili svjetski naučnici na polju upoznavanja sa arapsko-islamskom kulturom i njenim ostvarenjima, mjestom koje zauzima u razvoju opće ljudske kulture, odnosa sa savremenom svjetskom kulturom i uticajem na nju, posebno u oblasti književnosti. Djelo predstavlja rezultat velikih napora koje je uložila egipatska nacionalna komisija u saradnji sa UNESCO-om.

Poglavlje *Uticaoj u oblasti književnosti* preveo je Ahmed Smajlović. Autori ovog poglavlja su Suhejr Kalamavi i Mahmud Ali Mekki, poznati mislioci i univerzitetski profesori koji su istraživali uticaoj Arapa i islama na evropsku renesansu u lirskoj, dramskoj i epskoj poeziji, te u pripovjedačkim sadržajima *Kelile i Dimne*, *Hajj ibn Jaqzana*, *1001 noći*, *Sindibada*, *Isra i Miradža* itd. Ovo poglavlje daje potpuno novu sliku o dodirima između različitih književnih vrsta arapsko-islamske i evropske književnosti na početku evropske renesanse, pa i kasnije.

Ostali prevedeni radovi mogu se svrstati u islamistiku, a to su sljedeća djela: *Dijalog islamskih i evropskih učenjaka* (Sarajevo, 1979.), *Islam i diskriminacija Abdulaziza Kamila* (Sarajevo, 1979.), *Međunarodni kongres o islamskom radu*

(Sarajevo, 1981.), *Islam i socijalizam Rožea Garodija* (Sarajevo, 1981.), *Dijalog s prijateljem Mustafe Mahmuda* (Sarajevo, 1976.), *Arapsko-islamski uticaj na evropsku renesansu*, poglavlje *Uticaji na polju filozofije* (Sarajevo, 1987. i 1999. god.).

Ovo poglavlje govori o karakteristikama i specifičnostima islamske filozofije, njenom prevođenju na latinski i druge evropske jezike i, na kraju, njenom uticaju na evropsku filozofsku misao.

Abstract

Ahmed Smajlović was born in 1938 in Tokoljaci, Srebrenica, and gained his doctorate at Al Azhar University in Cairo. He was president of the Mashihat of the Islamic Community for Bosnia and Herzegovina, Croatia and Slovenia, and taught at the Islamic Theological Faculty in Sarajevo. Editor of many periodicals and newspapers, he translated many articles, treatises and works in the field of Arabic language and literature, tafsir and the tafsir sciences, and Islamic and Arabic studies in general.

He was both acclaimed and condemned, and the last accusation made against him was the one that hit him hardest, made as it was by the Supreme Islamic Council, which meant by the Islamic community as the transmission of the social community. He died in 1988, and was posthumously rehabilitated in 1990.